

להלכות אש קודש

לקט פנינים מקדושי ושרידי השואה

פרשת קרח¹

ביאור לשוני שתוכנו פנימי מוסרי

הַמֵּטְט כִּי הֶעֱלִיתָנוּ מֵאֶרֶץ זֶבֶת, הָלַב וְדָפַשׁ לְחַמִּיתָנוּ בְּמִדְבָּר, כִּי־תִשְׁתַּקֵּר עָלֵינוּ גְּסִיחַשְׁתָּקֵר (במדבר ט"ז י"ג).

בספר ארץ צבי עה"ת, לרב אריה צבי פרומר² זצ"ל הו"ד כתב בפרשתנו וזלה"ק:

קשה, דבכל מקום מזכיר המקור קודם הפעולה, כמו ידוע תדע, שמוע תשמעו, וכן בכמה מקומות. וכאן כתב הפעולה קודם המקור.

נלע"ד דמה שכתוב המקור קודם הפעולה, להורות שכל פעולת האדם אינה מכוונת ועוצם ידו, רק הכל הוא כח אלקי ממעל, ואין אדם נוקף אצבעו מלמטה, אלא אם כן מכריזין עליו מלמעלה (חולין ז' ע"ב). וכן כל תנועה קלה שבאדם הכל היא בהשגחה פרטית, וע"כ המקור קודם להפעולה, להורות כי כל פעולה קדם לה מקור העליון מה' יתברך המהווה כל ההווה, והוא קודם בהכרח אל הפעולה, כידוע מחכמי ההגיון, כי יש קדימה בהכרח, והיא קדימת עילה לעלול, ע"כ ככתוב בכל מקום המקור קודם שם הפעולה.

ובמה תבין למה אין רגיל סגנון לשון כזה רק בלשון הקודש: ידוע תדע, שמוע תשמעו, אמור יאמר, היטב איטיב, ובשום לשון אחרת לא מצינו בסגנון זה לצרף המקור עם הפעולה, אך בלשון הקודש שעיקר הלשון

¹ בכ"ז בסיון יום עלייתם בסערה השמימה של הורי אמי הוה ז"ל. סבי יהודה בן נחום הי"ד, וסבתי לאה בת יום טוב הי"ד. סמוך לכך בכ"ח בסיון תש"פ ציינתי את יום הולדתו המאה של אבי מורי ז"ל, אוד מוצל מאש, ר' מנחם אהרן ב"ר טוביה ז"ל. (שבת פרשת קרח תרצ"ג, היתה שנת בר המצוה שלו. נפטר בט"ז באייר תשס"ד).

בהיות כל משפחתי שרידים מאש החורבן, נתן ה' יתברך בלבי מחשבה, להקדיש גליון לפרשת השבוע הבנוי כולו מתורתם של גדולי תורה שנספו בשואה, וגם מאלו שבחסד ה' יתברך הגלוי, שרדו ועלו מבינות אפר הכבשנים. יהא הלימוד לקיים מצות בוראי יתברך, ולדובב שפתי קדושי עליון וצדיקים אלו, ולעשות נחת רוח להורי ז"ל שנמטעו כי אמונה מהורה ואהבת תורה, ולעילוי נשמות סבי וסבתי (משני הורי) שכלל לא זכיתי להכירם.

² הרב אריה צבי פרומר זצ"ל הי"ד (האדמו"ר מקוויקלוב). מגאוני פולין בתקופה לפני השואה. היה תלמידו של האדמו"ר מסוכטשוב בעהמ"ח אנלי טל ושות אבני נזר, לאחר פטירתו נתמנה ע"י בנו השם משמואל לראש ישיבת סוכטשוב והוא אז בן ז"ך שנים בלבד. חיבר ספרים שיח השדה, ובתקופה מאוחרת יותר סמוך לימי החורבן את ספרו המפורסם ארץ צבי סוגיות בהלכה (כיום נמצאים ג"ח). הרב מאיר שפירא מלובלין זצ"ל ביקשהו לבוא וללמד בישיבתו, אך מטעמים שונים סירב, אך לאחר הסתלקותו הפתאומית של הרב מאיר שפירא, נענה ובא לעמוד בראש ישיבת חכמי לובלין עד לסגירתה בימי השואה.

ספר זה (חידושי תורה) הינו עלים מוצלים מאש ע"י תלמידו נאמן רוחו, הרב יצחק יעקב ארליך זצ"ל שרשם בתקופת לימודיו את השיחות שנאמרו ממנו, וזכה להסכמת והערכת רבו. כשעלה לארץ ישראל בשנת תרצ"ד הביאם עמו, וכך נצלו שיחות אלו. ממנו גם עדות על גדלותו וקדושתו של רבו, יחד עם גדלותו בנגלה, היה מרום ונשא בתורת החסידות והסוד וידע כל הזה"ק בע"פ, וגם תיאר את הבכיות הנוראות בעת שהיה עורך תקון הצות. האדמו"ר ומשפחתו נספו כולם בשואה בלא להשאיר שריד. יהיו חיבורי תורתו הקדושה זכר עולם לנשמותיהם. ספר זה (עה"ת) יצא לאור לראשונה ע"י בן תלמידו הרב יהודה ארליך בשנת תש"מ. ובהדפסה חדשה מורחבת בתשפ"א. ספר על תולדותיו נדפס בתשפ"ב.

מורה על פנימיות ושרש כל דבר למעלה, כמו שכתב השל"ה ז"ל בארוכה, דמטעם זה נקרא 'לשון הקודש'. ע"כ הוא מקשר פעולת האדם עם המקור, שרשה למעלה הוא ה' יתברך שרש כל המעשים. וע"כ כתוב תמיד המקור קודם שם הפעולה, לרמוז ולהורות כי לכל פעולה של האדם קדם לו מקור טהור מה' יתברך, רבון כל המעשים, מקור כל הפעולות, ובלעדו אי אפשר לאדם לעשות תנועה קטנה או גדולה.

ולפי זה לא שייך לשון זה רק בדבר הרשות, או אפילו במצוה, דאפילו מצוה שאדם עושה הכל הוא בכח אלקי, כמבואר במדרש שמואל [ר' שמואל די אוזידא] סוף פרק ד' דאבות, ועיין תוספות יום טוב שם. ע"כ מצינו גם במצוה סגנון זה הלשון: הוכח תוכיח, הקם תקים, עזב תעזב, חשב תשיבם וככה רבות.

עוד י"ל דבמצוה אף דהכל בידי שמים הוי מיראת שמים (ברכות ל"ג ע"ב) מ"מ עיקר סיבת עשיית האדם המצוה הוא רק מחמת שנצטווה, נמצא ה' יתברך הוא סיבת המעשה, ע"כ כתוב במצוה המקור קודם הפעולה.

אמנם בעבירה לא שייך לשון זה, דעבירה היא ודאי מצד האדם, אך הבא ליטמא פותחין לו (שבת ק"ד ע"א) ונותנים לו כח שיוכל לעשות המעשה, אבל ההתחלה וההתעוררות הראשונה היא רק מצד האדם, ע"כ בעבירה כתוב להיפך: תשתרר גם השתרר, כי בעבירה הפעולה שמצד האדם היא קודם להמקור. עכ"ל האר"ן צבי.

ביאור מדרש פליאה במחלוקת קרח על משה

מדרש פליאה מובא בספרים: מה ראה קרח לחלוק עם משה, פרשת פרה אדומה ראה. בספר אשל חיים לרב חיים אפרים באלאיטי³ זצ"ל הו"ד בפרשתנו פירש:

שמעתי מפי אדמו"ר הגאון הצדיק מו"ה שמואל גינז ז"ל אבדק"ק אבראהאם לפרש המדרש פליאה הנ"ל, עפ"י דברי בינה לעיתים (דרוש למסכת אבות פרק א' משנה ט') אם למדת תורה הרבה, אל תחזיק טובה לעצמך, כי לכך נוצרת. ר"ל, אם השגת תורה הרבה אל תחזיק טובה, כלומר אל תעכב לעצמך לך לבד מללמד לאחרים, כי לכך [נוצרת] היינו שימנע לעצמו איזה דברים חריפים וטובים ולא ירצה ללמד זאת לאחרים, כדי שיהיה לו מעלה אודות ידיעתו היתירה מן התלמידים, לא יעשה כן, רק הכל ילמד מה שידע לאחרים, כמאמר הקרא [משלי ה' ט"ז] יפוצו מעינותיך חוצה, כי לכך נוצרת ללמוד וללמד ומחוייב אתה ללמד הכל לתלמידים, עכ"ל.

וזה שחשד קרח למשה רבינו ע"ה כי יעכב לעצמו מעם פרה אדומה כדי שיהיה יותר במעלה בידיעת דבר זה מכל ישראל, שהוא ענין כמדם מאוד שידוע שמטחן טמאים ומטמא טהורים, וחשדו שלא יעשה בזה עפ"י התורה, וצריכים לידע זאת כל ישראל, ואודות טעותם זה בא לחלוק עם משה. עכ"ל הרב חיים אפרים באלאיטי זצ"ל הו"ד.

³ הרב אפרים חיים באלאיטי היה חותנו של הרב ישראל וועליץ (בעהמ"ה שו"ת דברי ישראל ג"ח) זצ"ל מגדולי רבני הונגריה בתקופה לפני השואה (הוא בחסד ה' יתברך הגלויים, שרד את השואה ועלה לארץ ישראל, התגורר בירושלים נפטר בתשל"ד). אביו נפטר בשנות ילדותו. בהיותו כבן שבע עשרה נפל למשכב ממנו כמעט ולא קם, בתקופה זו הוסיפו לשמו את השם 'חיים'. למד אצל הרב שמחה בונם סופר בעהמ"ה שבט סופר (נכדו של החת"ם סופר זיע"א). גם לאחר שזכה והקים משפחה, עברה עליו כוס התרעלה וילד קטן שלו נפטר. שימש ברבנות במשך כחמישים שנה, בעיירה קטנה בהונגריה בשם 'טאראלניה' (לאחר מלחמת העולם הראשונה סופחה לצ'כסלובקיה).

בשנת תרפ"ה הדפיס את ספרו המודי אפרים דברי אגדה ודרשות, ובסופו קונטרס חיים שאל, שאלות בהלכה. בשנת תרצ"ה הוציא ספר חיים שאל, שבשעריו נכתב ג"כ המודי אפרים. בכ"ד בסיון תש"ד נשלחו כאלף תושבי העיירה ובתוכם הרב לכבשני אושוויץ הי"ד. כאמור חתנו הרב ישראל וועליץ זצ"ל המשיך את השושלת בארץ ישראל. בשנת תשע"ה הוציאו נינו הרב צבי יהודה וולנר שליט"א בעריכה חדשה את כל כתביו בשני כרכים אשל חיים והמודי אפרים בהוצאת אוצר הפוסקים ירושלים.

מחלוקת קרח עם משה, אהבה או יראה מי בראש?

בחלק יצחק לרב יצחק אייזיק וייס האדמו"ר מספינקא⁴ זצ"ל הי"ד כתב בפרשתנו וזלח"ק:

הנה איתא בזה"ק כאן (דף קע"ז ע"א) דקרח פליג על שלום ופליג על שבת, עיי"ש. ולכאורה אינו מובן, היכן מצינו שחלק קרח על השבת?

אך י"ל דהנה קרח היה לוי ומדתם מדת הגבורה והיראה, והכהנים היה מדתם מדת החסד והאהבה, ועל כן הלויים היו שומרים בבית המקדש, משום דעיקר שמירת ה' לא תעשה' הוא מחמת יראת ה', וע"כ (תהלים קי"א י') ראשית חכמה יראת ה', כדי להיות סור מרע ולהנצל מכל חטא ועוון, אבל בהעבודה העיקר הוא האהבה, לעבוד את ה' יתברך באהבה עזה ונאמנה, וע"כ העובדים בבית המקדש היו הכהנים שעבודתם הוא באהבת ה' יתברך. אכן טענת קרח היתה שהלויים גדולים מהכהנים, משום דעיקר העבודה היא ביראה, וע"כ שייכת העבודה ללויים. והנה ליל שבת היא בחינת 'מלכות' בחינת היראה, ויום השבת הוא בחינת 'ז"א' בחינת האהבה, וכבר נודע שבזמן הראב"ע ז"ל רצו האפיקורסים להוכיח שהמירת שבת הוא כמו בקדשים, שהלילה הולכת אחר היום, וליל מוצאי שבת הוא שבת, אבל ליל שבת שייכת ליום הששי, והראב"ע נלחם עמם וביטל דבריהם כידוע. ובאור החיים ריש פרשת קדושים פירש בזה (ויקרא י"ט ג') איש אמו ואביו תראו ואת שבתותי תשמורו, עיי"ש.

והטעם לדבר כי 'מעלין בקודש', וע"כ מתחילה שומרין הליל שבת בחינת היראה [סעודת ליל שבת היא כנגד יצחק עמוד היראה], ואח"כ היום השבת בחינת האהבה, אבל אם יהיה היום שבת קודם בחינת האהבה ואח"כ הלילה בחינת היראה, א"כ הוא ההורדה ו"מעלין בקודש" ואין מורידין בקודש. ולפי זה לשיטת קרח שהיראה גדולה מהאהבה, א"כ אדרבא צריכה הלילה להיות אחר היום, וזה אינו דהא כתיב (בראשית א' ה') ויהי ערב ויהי בוקר, דקודם ערב ואח"כ בוקר, וע"כ כתב בזה"ק דפליג על שבת... עכ"ל החלק יצחק.

משה חשד את עצמו בהתנשאות וביטל הטענה לאחר

וַיִּקְהַל עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם רַב־לֵבָם כִּי בָלִיעֵהָם בָּלֵם קְדָשִׁים וּבְתוֹכָם ה' וּמִדּוּעַ תִּתְנַשָּׂא עַל־קָהָל ה'. וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה וַיִּפֹּל עַל־פָּנָיו... וְאַהֲרֹן מַהֲלֹוא כִּי תִלְוֵנוּ תִלְוֵנוּ עָלֵינוּ. (במדבר ט"ז ג'-ד', י"א)

4 הרב יצחק אייזיק וייס מספינקא זצ"ל הי"ד. חסידות ספינקא התבססה בהונגריה, היא היתה מיוזג של כמה מהלכי עבודת ה' ולמוד: מזריטשוב נטלה את הנסתר, בלימוד פסע בנתיבות צאנז, ובעבודה מלחט בעלז. הרב יוסף מאיר היה האדמו"ר הראשון, לאחר הסתלקותו המשיך דרכו בנו הרב יצחק אייזיק. יסד ישיבה בחצרו שקרא לה ע"ש אביו אמרי יוסף, והוא אמר שם שיעור בכל יום. הונגריה נותרה כאי בודד בשואה לאחר שרוב יהודי אירופה הושמדו, ויהודים ניסו להמלט אליה. האדמו"ר נתן הוראה לבנות מתחת לאולם הקבלה בונקר, שבו החביאו את היהודים הנמלטים. יום אחד נתפס יהודי שהסתתר בחצרו, האדמו"ר נלקח לחקירה אך טען להגנתו מכיוון שמגיעים אליו יהודים רבים, אינו יודע מקום מגוריהם של כולם. הם שחררוהו, אך פקדו עליו לנעול את חצרו בכל לילה. לכן האדמו"ר פקד להרוס את שער החצר כדי שיוכלו להמשיך להגיע לחסות בצילו. מפאת קשרים שהיו לו עם ארמון המלוכה באנגליה, הגיעה אליו אשרת כניסה משם בתחילת מלחמת העולם השנייה, אך הוא סירב לעזוב את חסידיו. בר"ח סיון תש"ד נלקח לאושוויץ, גם כשהובילוהו הנאצים האחרים בדרכו האחרונה, לא פסק מתלמודו. ובי"ג בסיון החזיר נשמתו על קדוש ה'. אנשים שהיו מסכיבים סיפרו כי בעת שנלקח למחנה היה שר 'זטח' ליבנו לעבדך באמת' ובעת הלקחו להריגה, היה מצעק: 'אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה'.

נכדו ר' יעקב יוסף וייס ניצל מגיא ההשמדה וכשחזר לעירו מצא מתחת לערימות השלג דפים בכתב יד מחבורו הגדול של סבו. לאחר שאספם הוציאתם לאור לראשונה בתשי"ב בארה"ב, ובשנת תשס"ג מהדורה שניה ממנה נערכו הדברים. (תולדותיו נערכו ע"י הספר אדמורים שניספו בשואה עריכת מנשה אונגר מוסד הרב קק ירושלים).

בזכרון קדוש לרב שלמה דוד יהושע אדמו"ר מסלונים⁵ זצ"ל הי"ד כתב בלשון קצרה ושנונה: כי משה היה בעיני עצמו שבור מאוד, וכאשר אמרו לו שהוא מתנשא, חשב שזה אמת, ולכן נפל על פניו. אבל על אהרן, העיד משה שהוא בחינת 'מה' [ואהרן מה הוא] בלי שום התנשאות.

צורת הבחינה לענוה של אדם הנלמדת מאהרן

וְאַהֲרֹן מַחֲלִיחַ אֶת תְּלִינוֹתָיו עָלָיו. (ט"ז י"א)

הוא מתלמידיו של אהרן... (אבות א' י"ב)

כתב בספר ויגד משה למסכת אבות לרב משה יהודה כ"ץ⁶ זצ"ל הי"ד וזלה"ק:

נראה לפרש עפ"י מה שביארו המפרשים הפסוק ואהרן מה הוא כי תלינו עליו, דהנה כמה פעמים ימצא אדם שהוא מוחזק לענו ושפל רוח, אך כל זה רק עד שפוגעים בכבודו. דבשעה שנוגעים בכבודו הוא מתמלא כעס, ושוף על המכזים אותו בוז וקלון, נמצא אדם זה אין ענותנותו בשלימות. מה שאין כן אהרן כהנא קדישא, מעיד עליו הכתוב ואהרן מה הוא, הוא תמיד בבחינת 'מה', אפילו כאשר תלינו עליו, גם בעת שנוגעים בכבודו, עדיין נשאר בבחינת 'מה', וזהו המדריגה הענוה האמיתית, ע"כ.

וזהו שאמר התנא הוא מתלמידיו של אהרן, שיקבע אדם בליבו שלימות מדת הענוה כאהרן הכהן, וע"י זה יוכל להיות אוהב שלום ורודף שלום, כי מדת הענוה היא המכזבת לשלום, דמי שהוא ענו ושפל בעצמו, הוא בשלום עם כל אדם. עכ"ל הרב משה יהודה כ"ץ הי"ד.

משמעות ההמתנה עד הבוקר

וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה וַיִּפֹּל עַל־פָּנָיו וַיִּדְבֹּר אֱלִיָּהוּ וְאַלְיָסֵעֶדֶתָּהּ לֵאמֹר בֹּקֶר וַיִּדְּעַה' אֶת־אֲשֶׁר־לָהּ (ט"ז ד'-ה')

רש"י עפ"י מדרש: יכולים אתם להפוך בוקר לערב, כן תוכלו לבטל את זו.

כתב בספר דרשות חלק לוי הרב מנחם סג"ל פולק⁷ זצ"ל בפרשתנו וזלה"ק:

⁵ הרב שלמה דוד יהושע זצ"ל הי"ד הינו בנו של הבית אברהם מסלונים (רבי אברהם וינברג השני, נפטר בתרצ"ג). שימש באדמו"רות שנים בודדות בלבד עד עלותו בסעודה השמימית בו' במרחשון תש"ד, אשתו הרבנית סימא ובתו היחידה נרצחו לפני כן. בספר זכרון קדוש, נלקטו שיירי דיבורים ומכתבים שכתב האדמו"ר לחסידיו בעיקר אלו שזכו לעלות לארץ ישראל. בספר מאמר על האדמו"ר וכן מערכה אמונית בסוגיית השואה (קונטרס בסוד קדושים) מהרב שלום נח ברזובסקי זצ"ל בעהמ"ח נתיבות שלום.

⁶ הרב משה יהודה כ"ץ (תרס"ז – כ"ז בסיון תש"ד) בנו של הרב אשר אנשיל כ"ץ זצ"ל הי"ד. למד אצל סבו הרב שלמה זלמן עהרנרייך זצ"ל הי"ד אב"ד שאמלויא מגדולי הונגריה מחבר ספרים רבים. בצעירותו נסמך להוראה ע"י גדולי עולם ביניהם: הרב מרדכי וינקלר (לבושי מרדכי), הרב ישעיהו זילברשטיין הגאון מוויטצאן (מעשי למלך, חיבור גדול על הלכות בית הבחירה לרמב"ם). נתמנה לרבנות בעיר סערדהעלי בהונגריה, נלקח למחנה ההשמדה אושוויץ ושם נספה על קידוש ה' עם אביו ורבו וכל משפחתו בלי זכר, כמו"כ אבדו רבים מכתביו. ספר זה על מסכת אבות יצא לראשונה מכת"י תשע"ג, ע"י בן אחיו של המחבר שנקרא ע"ש סבו אשר אנשיל ומשמש כרבה של קהילת וויען בארה"ב. אחיו של המחבר הרב יהושע כ"ץ הוא היחיד ששרד ממשפחתו והחל להוציא לאור שרידי כתביו של אחיו (הרב משה יהודה) ביניהם ויגד משה על הלכות פסח (ברוקלין תשנ"ב)

הדברים בהבאת המאמר נערכו ביום האזכרה שלו כ"ז בסיון, באותו יום ומקום עלה כמעלות קדושים גם אביו הרב אשר אנשיל כ"ץ הי"ד, בעהמ"ח שו"ת ולאשר אמר.

⁷ הרב מנחם סג"ל פולק (תר"ן הונגריה תש"כ ארה"ב) למד בישיבותיהם של הרב שמואל וינברג באונסדורף ואצל הרב עקיבא סופר בפרשבורג (נין של החת"ם סופר). בהיותו בן עשרים ושלש נתמנה לרב בעיר סערנעטש, עיר שהיתה מבורכת בתלמידי חכמים מופלגים. ראשי הקהל בקשו כדי לקבלו לכהן פאר בעירם שיסמך להוראה משלשה גדולי הוראה

ויש לומר כי בריאת עולם היה קודם ערב ואח"כ יום, משום דבחולין היום הולך אחר הלילה, מה שאין כן בקדשים קיימא לך, הלילה אחר היום (תמורה י"ד ע"א). והנה קרה טען 'כי כל העדה כולם קדושים ומדוע תתנשאו על קהל ה', ואם כן, כיוון שנתן לישראל דין 'קדשים', היה לו להקב"ה להפוך את הערב לבוקר, והיינו בוקר ברישא ואח"כ לילה, כדין קדשים. עכ"ל הרב מנחם סג"ל פולק זצ"ל.

הנלמד משימוש במחתות אנשי עדת קרח

אָמַר אֱלֹהִים לְמֹשֶׁה וְלֵאחָרָיו כֹּהֲלֵי יִשְׂרָאֵל אֲתֵימַחְתֶּם מִכֵּין הַשָּׁרֶפָה... אֵת מַחְתֹּת הַחֲטָאִים הָאֵלֶּה בְּנִפְשֵׁיכֶם וְעָשׂוּ אֹתָם רָקְעֵי פָחִים צִפּוֹי לְמִזְבֵּחַ כִּי־הִקְרִיבְכֶם לִפְנֵי ה' וְיִקְדָּשׁוּ וַיְהִי לְאוֹת לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל. (י"ז ב'-ג')

כתב בספר מאיר עיני חכמים עה"ת⁸ בחלק קדשי יחזקאל לרב יחזקאל הלוי האלשטוק הי"ד וזלה"ק:

במסכת מנחות (צ"ט ע"א) ילפינן מיניה ד'מעלין בקודש' עיי"ש. והנה לעיל כתיב (ט"ז ג') כל העדה קדושים, וכשנכתב בתורה, הוא ודאי אמת, דגם עדת קרח היו קדושים בפנימיות שלהם, וזהו ובתוכם ה' [המשך הפסוק]. היינו שהתוכיות שלהם היה מקודש, כמאמרם ז"ל במסכת תענית (י"א ע"ב) על הפסוק (הושע י"א ט') בקרבך קדוש, דלעולם ימוד אדם לעצמו כאילו קדוש שרוי בתוך מעיו [ע"כ הגמרא], אלא שפגמו בחיצוניותם, ולכך הוי התקון לצפות בהמחתות את הצד החיצון של המזבח, ומיניה ילפינן ד'מעלין בקודש' היינו שלאחר כל הכעס והעונש שהיה עליהם שהכתוב קרא אותם 'החטאים האלה בנפשותם', אעפ"כ נתעלו המחתות שפגמו בהן ונעשו ציפוי למזבח, בבחינת 'דונות נעשו להם כזכויות'⁹, וזהו ויהיו לאות לבני ישראל, שכל החוטאים יכולים להתעלות ממקום ירידתם למעלה בקודש, כמו שהמחתות הללו שנתעלו

מרבני הונגריה הלא הם רבו הרב שמואל רזנברג, הרב מרדכי וינקלר (לבושי מרדכי) והרב מסערדהיל (?). היה משמר בדבקות מסורת ומנהגי אבות בלא לזוז כחוט השערה מהם. לאחר כעשרים ושש שנה של שבתו בעיר, ופרצה מלחמת העולם השנייה, קיבל בשנת ת"ש הזמנה לכהן ברב בקהילה של יוצאי הונגריה בניו יורק עם כרטיס כניסה. הוא החליט להיענות להזמנה והיגר לשם.

כדוגמא לשמירתו על מנהגי ומסורת דורות מסופר כי באחת ההתננות בקשו לשנות את הפיוט המקובל של 'מי בן שיח שושן חוהי' ששרים לפני החופה והוא עמד על כך בתוקף שלא ישנו (ביאר עפ"י הספר 'יבקש רצון' כי יסודו בדברי הגמרא סנהדרין ל"ז על סוגה בשושנים).

עם קבלתו את הידיעה המרה ששתי בנותיו שנשארו באירופה נספו עם ילדיהן גרם לנפילתו לחולי. בחקדמת ספרו עיון מנחם לאגדות הש"ס, מתאר כי 'מצות הרופאים היתה חזקה להסיח דעתי מחמאורעות האיומות... לכן שמתי לי למפלט גם אני ללון בעומקה של הלכה וגם בעומקה של אגדה ונתקיים בי הפסוק (תהלים קי"ט צ"ב) לולי תורתך שעשועי אז אבדתי בעוני, כי מידי נתתי לבי להתעמק בדברי חז"ל, מצאתי מנוח לעשתונותי וירווח לי' (עכ"ל).

עוד נוסף על מדותיו הנאצלות שבענייני מדות ובין אדם לחבירו היה מקפיד מאוד, שלא לדרוש דבר שלא היה משוכנע בו באמת, וכן נזהר מאוד לא לגנוב דעת חבריו, לא היה נמנע מלהסתיר דעותיו.

ספרו שו"ת חלק לוי נדפס לראשונה בתרצ"ד ובשנית בתשכ"ח. דרשות חלק לוי עה"ת ממנו נערך המאמר לעיל יצא לאור לראשונה מכתי" ע"י נכדו הרב משה יהודה נעמצער (ליקוואד תשע"ז)

⁸ הספר מאיר עיני חכמים הינו ליקוט מתורותיו של האדמו"ר מאוסטריבצא הרב מאיר יחיאל הלוי הולשטוק זצוק"ל שהיה צדיק עליון קדוש שנהג בתענית שנים רבות, נסתלק לבית עולמו בשנת תרפ"ח. בנו ממשיך דרכו הרב יחזקאל, המשיך עד לשואה את דרך הקודש של אביו. בעשרה בטבת תש"ג הוצאו להורג הוא וכל משפחתו אשתו ושבעת בניו ובנותיו וכל צאצאיו, ולא נותר זכר מהם. דברי תורתו קובצו לספר מאיר עיני חכמים על ידי תלמיד אביו, ומהם ליקט על סדר פרשיות התורה. דברי בנו הרב יחזקאל זצ"ל הי"ד הניחם במדור מיוחד שקראהו קדשי יחזקאל ע"ש קונטרס 'פלפולים נחמדים בענייני בענייני קדשים' שהוציא הרב יחיאל הלוי מנדלבוים בניו יורק תש"י, וקבעם בסיום כל פרשה לאחר דברי אביו. תולדות האדמו"ר מאוסטריבצא רשומים בתחילת המהדורה המחודשת של הספר (ח"א תשע"ט, ח"ב-ח"ג תשפ"א). ובהרחבה ניתן לקוראם בספר אספקלריה המאירה (בו נכלל גם פרק על בנו הרב יחזקאל הי"ד) בעריכת משה חנניה רפאל גלאזיוס הוצאת עמודי שש (ירושלים תשע"מ).

⁹ ראה דברי הנצי"ב בפירושו לתורה העמק דבר (במדבר י"ז ג') ד"ה 'מחתות החטאים האלה בנפשותם' וכן בתחילת פרשת קרח ביאורו לשלש הקבוצות שהיו ב'עדת קרח'.

ונתקדשו בקדושת הגוף להיות ציפוי למזבח לכפרה שמכפר ומטהר עוונותם של ישראל.... עכ"ל הרב יחזקאל האלשטון הי"ד.

ביאור משמעות העלים והפרחים במטה

וְאֵת שֵׁם אֶהְרֹן תִּכְתֹּב עַל־מִטָּה לְוִי כִּי מִטָּה אֶחָד לְרֹאשׁ בֵּית אֲבוֹתָם (במדבר י"ז י"ח)

בעלה יונה לרב יונה מרצבך¹⁰ זצ"ל (בפרק 'פירושים על תנ"ך ותפילה) כתב:

עיינ רש"י [וזה"ק] אף על פי שחלקתים לשתי משפחות, משפחת כהונה לבד ולויה לבד, מכל מקום שבט אחד הוא. [עכ"ל]. וא"כ מה מועיל הנם נגד מערערי כהונה שיצאו משבט לוי, וכל מחלוקתם היה מפני שהיו ג"כ לויים, כמ"ש משה רב לכם בני לוי. ועוד מה ענין כל הנם של מטה אהרן?

והנה ביומא (נ"ב ע"ב) איתא דנגנו מקלו של אהרן ושקדיה ופרחיה. ובת"י [תרגום (המיוחס) ליונתן] הקשו מאי פרחיה, הלא נגמלו שקדים! ותי' [ותירצו] כי מקצת פרחים נשארו פרחים ולא גמלו שקדים, וא"כ כ"ש [כל שכן] שגם מקצתם נשארו ציצים. וזה הנם אעפ"י שכל המטה עץ אחד הוא, יש בו כמה מינים ציצים ושקדים ופרחים, וכל שאר המטות עץ בעלמא, א"כ בדרך נס למעלה מן הטבע כמה מינים במטה אחד, וזו הוכחה נגד הטענה שכולם קדושים, כי אעפ"י שכולם ישראלים, כולם עץ אחד מ"מ [מכל מקום] כמה מדרגות בהם: עץ יבש היינו ישראלים, ופרחים היינו לויים, וציצים ושקדים היינו כהנים, ונסתמו כל תלונותיהם. עכ"ל הרב יונה מרצבך זצ"ל.

שירודך בין כהן לבת לוי האם 'ענבי הגפן בענבי הגפן' הוא?

וְאֵת שֵׁם אֶהְרֹן תִּכְתֹּב עַל־מִטָּה לְוִי כִּי מִטָּה אֶחָד לְרֹאשׁ בֵּית אֲבוֹתָם (במדבר י"ז י"ח)

בשו"ת שיח יצחק לרב יצחק ווייס¹¹ אב"ד וורבוי זצ"ל הי"ד (ח"ב סימן קמ"ז) כתב:

¹⁰ הרב יונה מרצבך זצ"ל נולד בכרל"ן שבגרמניה בתרס"ו. למד אצל הרב דוד צבי הופמן זצ"ל (בעהמ"ה שו"ת מלמד להועיל, ולאחר מכן מהרב אברהם אליהו קפלן זצ"ל (בעהמ"ה בעקבות היראה, נדפס לאחר פטירתו הפתאומית בתרפ"ד) למד גם למודים כלליים בהם קיבל תואר אקדמי גבוה. בהיותו בן עשרים ושלוש הוזמן לכהן כרבנות בקהילת 'דרמשטט' שבגרמניה. התכתב עם גדולי הדור ביניהם הרב חיים עוזר גרודזנסקי זצ"ל. היה חבר נאמן באגודת ישראל.

בשנים שהצורך הנאצי אט אט עולה וכובש את השלטון (תרצ"ג) עמל לחזק ולבצר את החנוך המקודש מדורי דורות וכן חזק מערך הכשרות. באותן שנים בה הקהילה בת אלף השנים מתפזרת בארבע כנפות תבל, אך הוא מסרב לנטוש את האניה. אמנם לאחר ליל הבדולח בט"ז בחשוון תרצ"ט בו הועלו באש רוב בתי הכנסת בגרמניה, אלפי חנויות יהודיות נופצו ונכזזו, מאות נרצחו, כל אלו בנוסף לאי מאסרו הפלאי של הרב מרצבך הביאו סופית להחלטה לעזוב את גרמניה. פניות שקיבל ללכת ל'גלות' אחרת, נתקלו בסירוב, הוא החליט לעלות לארץ ישראל, ובשושן פורים תרצ"ט זכה לעלות אליה וקבע מגוריו בירושלים. בה התקשר לגדולי ישראל מכל החוגים, (הרב הרצוג, הרב דויטשמן, והרב הר"ל פ, הרב איסר זלמן מלצר זכר צדיקים לברכה) כשהוקמה ישיבת קול תורה ע"י חבריו מהתקופה בחו"ל, נתמנה לר"מ בישיבה. וכשנסדה האניקולפדיה התלמודית נמנה עם עורכי הראשונים. בשנת תשמ"א נלב"ע.

הספר 'עלה יונה' הוא קובץ מאמרי הלכה ומחשבה שלו, וכן תולדות חייו. יצא לראשונה בתשמ"ט, ובשנית בתוספות תשע"ב, המהדורה ממנה נערכו הדברים.

¹¹ הרב יצחק ווייס זצ"ל הי"ד, נולד בשנת תרל"ג בעיר פרשבורג שבסלובקיה. הוא למד בישיבה בעירו אצל רבו המובהק הרב שמחה בונם סופר בעל 'שבט סופר', ובגיל עשרים כבר שימש כאחד מרבני העיר. בשנת תרס"ד מונה לרב בעיר אדלבורג שליד פרשבורג, ובשנת תרע"ו מונה כראב"ד של הקהילה החשובה ורבוי, וגם הקים בה ישיבה שעמד בראשה. הוא עסק הרבה גם בתורת הנסתר, ואף התקרב לכמה מגדולי החסידות של ימיו. זכה להערכה רבה מגדולי דורו עימם היה בקשר, ובעיקר היה קשור לידידו הרב יששכר שלמה טייכטאל, בעל שו"ת 'משנה שכיר' ומחבר הספר 'אם הבנים שמחה', שאף הוסיף קונטרסים של תשובות מאת הרב יצחק ווייס לכמה מחיבוריו. הרב וואזנר זצ"ל העיד עליו "שהיה בקי עצום בכל מכמני התורה כי לא שכה מעולם, והכל שגור בפיו, הלכה ואגדה שו"ת וספורי הדורות..."

ואשר הזכרת שזה שלש שנים ששמעת ממני שכן לא ישא אשה מבית לוי, הלילה לך לומר כזאת. כי הרי בתנא דבי אליהו זוטא (פרק ג') מפורש יוצא וז"ל: משל לשני בני אדם שהם משבט אחד ומשכונה אחת וממשפחה אחת, אחד עני ואחד עשיר, והיה ראוי ויפה לו לאותו עשיר שישא הוא או יתן לבנו את בת העני, שהוא משבטו וממשפחתו ושכנו ולקרב אותו. ועיין בספר **אברהם את ידו** להגאון הרב אברהם (פלאג'י) מאיזמיר ז"ל (בח"ב דרוש א' לנשואין) מה שכתב מזה. ומדכתב התנא דבי אליהו סתמא, הרי דלא פלוג ובכל שבט הדבר אמור. והרי הכהן הנושא לוי משבטו היא, וכמפורש בתורה הקדושה בפרשת קרח (י"ז י"ח) ואת שם אהרן תכתוב על מטה לוי כי מטה אחד לראש בית אבותם. ובש"ס חולין פרק ראשון (כ"ד ע"ב) בכ"ד מקומות נקראו הכהנים לויים, ע"ש. והא דבש"ס שלהי תענית (כ"ו ע"ב) שיום ט"ו באב עשו חז"ל ליום טוב גדול, כאשר בו הותרו שבטים לבוא זה בזה, עין אחר, דלדינא רשאים הם, אלא שמידת חסידות ואמת ויציב ונכון הדבר, להשתדך עם שבטו ומשפחתו... עכ"ל השיח יצחק.

פריחת המטה, פריחת שושנה ופריחת התמר הקשר ביניהם

בספר **אור פני יהושע** לרב **יהושע בוקסבוים**¹² זצ"ל הי"ד בפרשתנו (ד"ה במדרש רבה ויצא) מבאר מסורה: **מטהו יפרח** [בפרשתנו] **צדיק כתמר יפרח** [תהלים צ"ב] **יפרח כשושנה** [הושע י"ד ו'].

יפרח בימי צדיק... היינו שהצדיקים משפיעים שפע קדושה והארה רבה לכל החונים סביבותיהם והוסים תחת כנפיהם ומכניעים עצמם תחתיהם, וע"י זה מי שמכיר מך ערכו [כלומר נמיכות ערכו] בזה עוד יוסיף קדושה ואומץ טהרה בכל יום ויום, ומדבק עצמו לצדיקים וגדולים, כמו שכתב **הרמב"ם** ז"ל [ספר המצוות עשין ו'] מדע דעות פ"ו ה"ב] שהוא מצות עשה 'ובו תדבק'. אכן קרח התגאה בזה, ממילא לא עמד במדרגתו ולא עשה אצלו פרי. וזה שאמר אם **יפרח** רק מחמת **שבימי צדיק** (שהוא דבוק לצדיק), והוא אינו מוסיף אומץ (מצד עצמו) אז **יפרח כשושנה** (שאינה עושה פירות). אמנם אם **מטהו יפרח** תמיד (שגם הוא מוסיף קדושה מצד עצמו) ו**יצין ציין**, אז **כתמר יפרח** (שעושה פירות)... עכ"ל הרב **יהושע בוקסבוים** זצ"ל הי"ד.

עליה מתוך משבר

הרב **יצחק ווייס** נרצח בידי הנאצים בשנת תש"ב. רוב כתביו בכל חלקי התורה אבדו בשואה. היה עד ראיה שסיפר כי בזמן שהעלו הרשעים הארורים את היהודים לרכבת בדרך להשמדתם, הם העמידו אותה במרחק מסוים מהרציף, ורק בהליכה על גבי קרש, ניתן להגיע לקרון. כתוצאה מכך זקנים ותשושים נפלו בעלייתם, ונזרו במקום. הרב וייס שהיה בגיל כשבעים, נמל בידיו שתי מזוודות עמוסות בכתבי היד שלו מתוך כוונה להצילם, עמם דילג על הקרש המכשיל והצליח להכנס לקרון, אבל קויים בו: גווילין נשרפים ואותיות פורחות, וכל הכתבים הללו אבדו יחד עם מחברם. שרידי כתבים אחרים הוציאו לאור בני משפחתו את הספר 'שיח יצחק', ע"י מכון ירושלים. בשנת תשע"ה יצא לאור מכת"י חלק נוסף של השו"ת, ממנו הובאה תשובה זו. (עריכת תולדותיו עפ"י שו"ת בר אילן).

¹² **הדברים נכתבים** (עפ"י מהדורה חדשה של הספר שנדפסה בתשפ"ב) **ביום האזכרה בו עלה השמיימה כ"ו בסיון (תש"ד)** עם בני משפחתו וקהילתו. הרב **יהושע בוקסבוים** זצ"ל הי"ד (ח' אדר תרל"ז–כ"ו בסיון תש"ד) נולד בעיר פאפא לאביו רבי יוסף שהיה שליח ציבור והזן באותה עיירה ולאמו מרת מלכה ע"ה. בצעירותו למד אצל רב העיירה הרב **משה יוסף הופמן** זצ"ל שהיה צדיק נשגב תלמיד **החת"ם סופר** זיע"א והמחזיק **אסאד** זצ"ל. **דוד פרידמן** אב"ד צעהלים (הונגריה) לאחר שנתים של לימודים בישיבה קיבל את התואר 'ראש ישיבה' כינוי-תואר הניתן לתלמיד המצויין בישיבות הונגריה. **עבודת התפילה היתה מוצקת כזהב טהור לליבו עם עמל התורה**. לימים סיפר לבנו במכתב כי בימי בהרותיו היו ימים בזמנים אלו [ימי הרחמים והרצון] שהתגוללתי בדמעות בבקשות ובתחנונות... עם דבקותו ולימודיו ברוב יגיעה ועמל בגפ"ת החלק הנגלה וההלכתי של התורה, הרי שמצא מסילות כלבבו הגדול גם לגדולי החסידות ומהם היו הרב **יחזקאל משינוואה** (הדברי יחזקאל). והיה הוגה ומעיין בספרי החסידות ומכוון תלמידיו לנהוג כמוהו. את ביתו הקים בתרס"ב עם מרת מרים בתו של ר' מאיר חיים בלוך מהעיר אוהעל, הותנו שהיה ב"ה בעל אמצעים סיפק כלכלתו וכן קנה לו ספרים רבים. במשך שנותיהם זכו להעמיד עשרה צאצאים, שבעה בנים ושלוש בנות. רובם נשאו והקימו בתים אך רוב צאצאיו עלו על המוקד עם כל ילדיהם. שני בניו שנתרו הם הרב **יונה בוקסבוים** (נפטר בתשמ"א) והרב **שמואל בוקסבוים** (נפטר תשס"ז). שניהם נצלו כיוון שבאותה תקופה שהו בארץ ישראל בישיבתו של **מהרי"ן דושנינסקי** זצ"ל בירושלים.

הרב דוד בודניק¹³ [למד ואח"כ לימד בישיבת נובהרדוק] זצ"ל הי"ד אמר:

ישנם אנשים שכשכבא עליהם משבר גדול, הם מאבדים עשתונותיהם ומשליכים עצמם מבנין גבוה וממיתין את עצמם, ר"ל. ואילו **המאמין מתעלה דוקא בעת משבר ועולה מחקומות התחתונות לקומות הדרגות העליונות**. (מהספר **גילי איש** שיחות מוסר מעובונם של קדושי נובהרדוק).

הגליון נלקט ונערך בחסד ה' יתברך ובטובו ע"י יהודה יעקב ברקאי 052-6514000 Ybarkai6@gmail.com

¹³ הרב **דוד בודניק** הי"ד. (תרנ"ג לערך-תמוז תש"א)

נולד בקנישין, אשר בליטא הפולנית. בצעירותו עמל בתורה בישיבת "הפני חיים" ברדין ולמד מראש הישיבה, דודו הגאון המפורסם רבי **משה לנדניסקי** זצ"ל. עם בואו לישיבת נובהרדוק, הכיר ה"סבא", רבי **יוסף יוזל הורוביץ** זצ"ל, מיד את כישרונותיו, קירבו והדריך אותו באופן מיוחד להתמסרות ללא סייג לדרכי התורה והמוסר. ר' דוד נודע בתור "פילוסוף", "משורר", "בעל רוח", "בעל כוח הדיבור ובעל השפעה", "מעין של רגש וים של מחשבות". **למרות שהרב דוד התיימר כל חייו בייסורים וצער, הוא תמיד היה שמח ומשמח אחרים**. הוא החליט להקדיש את כל חייו לתורה ולמוסר בלא למוש מאוהלה של תורה. שיחותיו היו רבות השפעה, ונשמעו כנשימה עצורה. רבים מתלמידיו הצעירים התמסרו בעקבות דבריו לתורה והפכו במשך הזמן לגדולי מוסר.

בשנת תרע"ה-תרע"ו עברה הישיבה מנובהרדוק לעיר גומל ברוסיה, והרב דוד נשלח עם קבוצת בחורים לייסד ישיבה בניזני-נובוגורד. אחר כך עמד בראש ישיבה במוהילוב וזיטומיר. בשנת תרפ"ב, בעקבות גזירות הדת והרדיפות, עבר במסירות נפש את הגבול לפולין יחד עם קבוצות של בחורי ישיבה, והקים ישיבה מרכזית בוורשה, בה השמיע שיעורי תורה ושיחות מוסר. בהמשך חזר לנובהרדוק והקים שוב את הישיבה במשכנה הקודם. ביוזמתו עברו עשרות בחורים מפולין לדווינסק שבלטביה להקים שם ישיבה, שבעקבותיה נוספו במדינה עוד כמה ישיבות. הוא הצליח לשכנע את אנשי הגויינט באירופה, בדבר נחיצותה של ישיבה זו בלטביה, וקיבל את תמיכתם בבניין הישיבה. בסך הכל למדו כשש הישיבות של "בית יוסף" בלטביה, בתחילת שנת תרצ"ט, 280 תלמיד, בגיל 13 עד 28 שנה.

לרב בודניק, שניהל את מרכז הישיבות "בית יוסף" בדווינסק, היו תכניות נרחבות לחיזוק התורה בלטביה, אך לדאבון הלב הקדימיהו הורבן יהדות אירופה. עם כיבושה של לטביה בידי הצוררים ימה שמם, נספה הרב דוד על קידוש ה' עם כל בני הישיבה, בתמוז תש"א, הי"ד.

(נערך ע"י אתר תורתך לא שכחתי לשימור תורתם של קדושי השואה)

מה הסיבה האמיתית שרבי דוד בודניק הי"ד התעלף כשהתנפל עליו כלב אימתני?

הפעם, אומר ר' **יעקב גלינסקי**, אפתח בסיפור. סיפורו של אחד מענקי המוסר של נובהרדוק, ר' **דוד בודניק**. מי אני ומה אני שאתאר את עוצמת הנהגותיו, אבל משהו, מעט מזעיר, אספר מיראת השמים שלו...

באחד הימים הלך למייל ביער, שקוע בלימודו ובתורתו. לא שם לבו לכלב הענקי המתקרב אליו בשאגת זעם. עוד רגע, והנה התנפל עליו הכלב האכזרי והרעב. שיניו החדות, המאיימות, פעורות לעברו. מרם סיפק בידו של ר' דוד לעשות דבר, והשיניים הנוראות, השוקקות לטרף, ננעצו בכשרו עד זוב דם. הכלב הפליא בו את נגיסותיו, ור' דוד התעלף.

כשהתעורר, שאלוהו חבריו, "דוד, דוד, וכי ככה לימדו בנובהרדוק? להתעלף בגלל כלב?!"

ענה להם ר' דוד בסערת קודש, "וכי חושבים אתם שבגלל הכלב התעלפתי? לא היה שם ככלל כלב. היה שם מוצא-פי-ה' שהתנגלל בצורת כלב. ה' גזר על הכלב: לך ונשך את דוד בן חיה. והכלב, נאמן למוצא פי ה', מיהר לרדוף אחריי ולנעוץ בי את מלתעותיו. אלא מאי? כשהתבוננתי בעיני הכלב ששקק לטרף, כשראיתי את עיניו מלאות דם התשוקה, כשראיתי את כל מהותה הטורפת של החיה בכואה לעשות את רצון ה', זעק לבי בקרבי: דוד, דוד, ראה נא את החיה הזאת בשליחותה! ראה כיצד היא מבצעת את רצון ה', ראה את עיניה, את השתוקקותה, את הלהט הבער בה! האם אי פעם קראת כך קריאת שמע? למדת פעם באותה עוצמה בה מתנפלת עליך החיה? והרי אינה מצווה על יראת שמים ועל אהבת ה' ראה את יראתה! את השלמות בה היא מבצעת את רצון בוראהו! מרוב צער ומרירות על שפלותי בשליחותי לעומת הכלב בשליחותו, התעלפתי..."

"וזאת", מסיים ר' יעקב את סיפורו המרטיט, "הייתה יראת השמים של נובהרדוק... מתוך ספר 'רבי יעקב אומר' הגה"צ ר' **יעקב גלינסקי** זצוק"ל